Патріотичне виховання в освіті та соціальній роботі: уроки минулого та сучасний погляд

Матеріали міжвузівської
науково-практичної конференції

22 лютого 2024 року

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Кафедра педагогіки

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ОСВІТІ ТА СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ:
уроки минулого та сучасний погляд

Матеріали
міжвузівської науково-практичної конференції

22 лютого 2024 року

Хмельницький – 2024

УДК 37.035.6:373.66:001.89(063)
П 20

Рекомендовано до друку рішенням кафедри педагогіки (протокол № 9 від 30 січня 2024 р.) та Вченої ради (протокол № 2 від 28 лютого 2024 р.) Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Рецензенти:

Поліщук Олександр Сергійович – доктор філософських наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи (Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія);

Зозуляк-Случик Роксоляна Василівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника);

Кіт Галина Григорівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри початкової освіти (Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського).

П 20 **Патріотичне виховання в освіті та соціальній роботі: уроки минулого та сучасний погляд** : матеріали міжвузів. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 22 лютого 2024 року) : Хмельницький: ПП «А.В.Царук», 2024. 277 с.

Матеріали конференції містять наукові статті учених, науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, педагогів усіх категорій закладів дошкільної та загальної середньої освіти, психологів, соціальних працівників, здобувачів вищої освіти із таких питань: теоретичні засади патріотичного виховання дітей та молоді; формування патріотизму в дітей та молоді в Україні: актуальні виклики та можливості; патріотизм як ціннісна орієнтація у сім'ї, закладі дошкільної освіти та Новій українській школі; патріотичне виховання в освітньо-виховному процесі закладів вищої освіти: досвід успішних ініціатив; патріотичне виховання в інклюзивному середовищі; співпраця освіти та соціальної роботи в умовах війни.

Редакційна колегія: *голова* – **Шоробура І.М.**, ректор ХГПА, д. пед. н., професор, член-кореспондент НАПН України, заслужений діяч науки і техніки України, дійсний член Академії наук вищої школи України; *заступник* – **Казакова Н.В.**, к. пед. н., доцент; *члени редколегії* – **Ящук І.П**., д. пед. н., професор, заслужений діяч науки і техніки України; **Сівак Н.А**., к. пед. н., доцент; **Цегельник Т.М.** – д. філософ., доцент.

За достовірність фактів, дат, назв, посилань, літературні джерела тощо відповідальність несуть автори матеріалів.

© Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, 2024
© Факультет початкової освіти та філології, 2024
© Кафедра педагогіки, 2024

Ремньова Анжеліка Григорівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
старший викладач кафедри педагогіки
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ ЯК СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Виховання учнівської молоді в умовах збройної та інформаційної агресії має відповідати на соціальні запити сьогодення, окресленого війною, а отже знаходити відповіді на фундаментальні питання національного виховання. Консолідація в українському суспільстві та боротьба за національну ідентичність вплинули на зміну пріоритетів щодо питань виховання, зокрема, змінили погляди педагогів про сутність патріотизму як складової національного виховання, висунули вимоги до модернізації національно-патріотичного виховання в закладах освіти.

Проблема формування патріотизму у майбутніх педагогів є актуальною і обумовлена декількома чинниками: соціально-політичною ситуацією в нашій країні, переосмисленням поняття «патріотизм», звільненням його від комуністичних залишків спільного з ворогом минулого співіснування. Увага до теми посилюється у зв'язку з формуванням оновлених компетентностей у майбутніх вчителів, зокрема громадянської компетентності, складовою якої є патріотизм, що включає любов та відповідальне ставлення до свого народу, рідної країни, мови, традицій, історії, збереженню матеріальних і духовних цінностей. Виховати сьогодні людину-патріота, свідомого громадянина України – це значить забезпечити майбутнє своєї держави.

Проблема патріотичного виховання привертала увагу багатьох дослідників у різні епохи. Зокрема, патріотизм як моральну якість досліджували відомі педагоги та філософи Й. Песталоцці, А. Дістервег, Г. Сковорода, як складову та принцип національного виховання – К. Ушинський, М. Грушевський, І. Огієнко, Г. Ващенко. Окремі теоретичні і методичні аспекти патріотичного виховання дітей і молоді розглядали О. Духнович, С. Русова, Г. Ващенко, А. Макаренко, В. Сухомлинський. Продовжуючи педагогічну традицію, репрезентовану всією духовною культурою українського народу, сучасні вітчизняні вчені багато роблять для того, щоб саме цю традицію відродити і крізь призму її вимог поглянути на потреби нашого часу. Зокрема, теоретико-методологічне та аксіологічне підґрунтя проблеми національного виховання заклали Г. Васянович, О. Вишневський, П. Ігнатенко, І. Лебідь, М. Стельмахович, Б. Ступарик, Ю. Руденко. Але в умовах війни потрібні нові підходи й нові шляхи виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості, які б відповідали реаліям сьогодення.

Мета нашого дослідження – теоретично обґрунтувати необхідність змін у системі національно-патріотичного виховання учнівської молоді на сучасному

етапі та визначити особливості формування патріотизму у майбутніх вчителів у процесі професійної підготовки.

Патріотичне виховання тлумачиться як складова національного виховання, головною метою якого є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста й демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури відносин. Як зазначено в Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді (2015), патріотичне виховання – «це систематична й цілеспрямована діяльність органів державної влади та громадських організацій із формування в громадян високої патріотичної свідомості, почуття любові до України, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків» [2].

Вагома роль у процесі формування патріотизму в учнівської молоді сьогодні належить педагогу, який повинен уособлювати найкращі риси українського народу, бездоганно і вільно володіти українською мовою, знати історію, традиції, культуру своєї держави і прищеплювати своїм учням почуття любові до своєї Батьківщини, відповідальності за її незалежність, бережливе ставлення до матеріальних і духовних надбань свого народу. Саме з пробудження національної самосвідомості вчителя слід починати оновлення національної системи виховання. Особливо це стосується майбутнього педагога, який у своїй професійній діяльності має здійснювати патріотичне виховання учнівської молоді на основі нових підходів і шляхів його реалізації [4, с.128]. Адже вчитель, який зможе виховати патріотизм у майбутнього покоління, сприятиме подальшому становленню українського народу як окремої нації, збереженню її національних інтересів, які базуються на особливостях способу життя, традицій, звичаїв народу, його менталітету та національного характеру.

Необхідність змін у національно-патріотичному вихованні обґрунтована у наказі МОН від 06.06.2022 №527, в якому затверджено *заходи щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року. У цьому державному документі визначені складові національно-патріотичного виховання, його мета та завдання, одним з яких є* зміни змісту й форм національно-патріотичного виховання [3].

Патріотичне виховання майбутніх педагогів – це цілеспрямований та організований процес, який має забезпечити засвоєння особистістю національних цінностей і норм культури та сприяти формуванню національної свідомості особистості, патріотичних переконань, а головне – проявлятися у патріотичній поведінці, діях на благо своєї держави і народу.

Процес формування патріотизму у майбутніх вчителів має будуватися на взаємодії усіх суб'єктів освітнього процесу та системі методів навчання і виховання, які сприятимуть становленню високоморальної особистості, що володіє критичним мисленням і здатна протистояти ворожим ідеологічним впливам. Тому оновлення змісту освітніх компонентів, особливо соціально-гуманітарних дисциплін, слід починати з формування національної, культурної

ідентичності, подолання мовного рабства та мовної нестійкості здобувачів освіти.

Важливо, щоб кожен майбутній вчитель добре усвідомив такі поняття, як етнос, народ, нація, національний, націоналістичний, патріотизм, українська мова як інтегральний складник патріотизму, якості громадянина патріота, патріотичні цінності [1, с.13].

Наприклад, під час дискусії на семінарському занятті з навчальної дисципліни «Педагогіка» (розділ «Теорія виховання») студентам, що навчаються на спеціальності 014 Середня освіта в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова було запропоновано висловити свою думку стосовно цитат про патріотизм відомих діячів та митців і пояснити, чому вони мають такий різний, навіть протилежний зміст: «Патріотизм – це переконання, що твоя країна краща за іншу, тому що саме ти в ній народився» (Бернард Шоу); «Патріотизм – останній притулок негідника» (Семюел Джонсон); «Патріотизм – це боротьба за долю України. Все інше – то велике лихоборство» (Ліна Костенко); «Патріот – це людина, яка любить свою Батьківщину, йде на подвиг за неї, віддана своєму народові, його традиціям і цінностям» (Антон Макаренко).

Дискусія допомогла майбутнім вчителям визначитися зі своєю позицією стосовно сутності поняття «патріотизм», порівняти його з такими поняттями, як «націоналізм», «шовінізм», «космополітизм», усвідомити важливість формування патріотизму в учнівської молоді.

Але слід пам'ятати, що патріотизм виявляється в практичних діях та вчинках, тому студентів необхідно включити у практичну діяльність, наприклад, волонтерську, яка сьогодні стала вагомим внеском у боротьбу за перемогу над ворогом. Участь у благодійних проєктах, різноманітних акціях на підтримку ЗСУ, у волонтерських організаціях, у фондах допомоги внутрішньо-переміщеним особам та інших заходах, які відбуваються за рахунок добровільної та безкорисливої допомоги, сприятиме формуванню у студентів громадянськості і патріотизму.

Сьогоденний виховний процес здійснюється у героїчний період сучасної історії, тому оновлення тематики індивідуально-пошукових, дослідницьких творчих завдань, бакалаврських та магістерських робіт, спрямованої на висвітлення героїчної боротьби українського народу за свободу і суверенітет нашої держави, сприятиме трансформації патріотичних ідей у стійкі духовні утворення – погляди, переконання, ідеали громадянина-патріота.

У систему методів та форм патріотичного виховання майбутніх вчителів слід включити інтерактивні та інноваційні, наприклад: патріотичні флешмоби «Вшануємо імена загиблих героїв», «Україна у вишиванках»; презентації відеороликів на патріотичну тематику, створення інфографіки (шевронів, подій); реальні або віртуальні подорожі (історичними музеями України чи місцями історичних подій); конкурси есе, біографічних розвідок тощо.

Отже, історичні зміни і виклики сьогодення потребують не просто вчителя – агента змін, а національного педагога, патріота, громадянина, який стане

основною постаттю національного відродження України. Вища школа має віддати пріоритети вихованню патріотизму, національної свідомості, як складових світогляду майбутнього вчителя, перед яким постане завдання виховати свідомих патріотів нашої держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації (для вчителів, методистів, авторів програм і підручників, науковців, викладачів, студентів закладів професійної й вищої освіти, управлінців, політиків). Київ: Фенікс, 2022. 64 с.

2. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Міністерство освіти і науки України : [офіц. сайт]. Київ, 2015. Взято з: http://mon.gov.ua/activity/education/refor ma-osviti/

3. Наказ МОН від 06.06.2022 №527 "Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 №641. URL: https://imzo.gov.ua/2022/06/08/nakaz-mon-vid-06-06-2022-527

4. Ремньова А. Г. Формування національної свідомості майбутнього педагога засобами музейної педагогіки. *Історико-педагогічні студії. Науковий часопис.* 2022 .Вип.15-16. Київ. С.128-132.

Рибак Дарія Русланівна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
групи 3РДЛ факультету дошкільної і початкової освіти
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Науковий керівник: **Шикиринська Олександра Василівна**,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки

ЗНАЧЕННЯ СІМ'Ї ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У сучасних умовах воєнної ситуації в Україні, дуже актуальним стає питання виховання молодого покоління з національно-патріотичною свідомістю, здатного зберігати та поповнювати культурні цінності свого народу. Важливо зрозуміти, що патріотичні цінності не виникають самі по собі, їх не можна успадкувати і їх не можна просто навчити. Але їх можна сформувати і розвивати. І краще почати цей процес з раннього віку, оскільки саме під час дошкільного періоду формується особистість, яка в майбутньому буде мати позитивний вплив на історію нації.